

*Швець Ю.О.,
к.е.н., викладач кафедри фінансів та кредиту,
Запорізький національний університет*
*Скворцова А.В.,
магістр,
Запорізький національний університет*

УПРАВЛІННЯ ОБОРОТНИМИ АКТИВАМИ ПІДПРИЄМСТВ

Анотація. Стаття присвячена дослідженню процесу управління оборотними активами підприємств у сучасних умовах господарювання. Обґрунтовано сутність поняття, визначено основні складові елементи управління активами та основні фактори, що впливають на їх формування.

Ключові слова: оборотні активи, управління, активи, стратегія, тактика, коефіцієнтний метод, метод ABC, функції управління оборотними активами.

Постановка проблеми. Вітчизняний стан розвитку ринкових відносин в Україні потребує нових підходів до управління економікою на різних рівнях, зокрема на рівні окремих підприємств. Ефективність управління оборотними активами впливає на безперервний процес реалізації та виготовлення продукції, платоспроможність, конкурентоспроможність, ліквідність та фінансову стійкість підприємства. Тому вітчизняна економіка в сучасних умовах господарювання вимагає нових підходів до управління оборотними активами. Від ефективних результатів діяльності, використання та формування оборотних активів підприємства залежить розвиток не лише підприємств, але й країни в цілому.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивчення питань управління оборотними активами у багатьох наукових працях займалися вітчизняні і зарубіжні вчені. Значний внесок у дослідження проблем управління оборотними активами зробили такі вітчизняні вчені, як О.С. Бондаренко, Г.В. Брушко, Д.Л. Яшук, В.І. Чобіток, К.С. Пятикокова та ін. Однак система управління оборотними активами підприємства вимагає подальших досліджень, що мають бути спрямовані на удосконалення та визначення її функцій з позиції адаптації до сучасного стану розвитку економіки.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Для нормального функціонування підприємства необхідно ефективно управляти його оборотними активами. Оборотні активи відіграють важливу роль в діяльності підприємства, оскільки за допомогою їхнього ефективного формування і використання підприємство покращує свою діяльність, підвищує свій економічний потенціал і як наслідок отримує прибуток. Однак, окремі проблеми управління оборотними активами підприємств до цих пір залишились невирішеними і потребують подальших розробок.

Мета статті. Метою статті є визначення сутності поняття «управління оборотними активами підприємства», обґрунтування основних факторів, що впливають на їхнє формування, а також характеристика складових елементів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Управління оборотними активами – це дуже складний процес, що визначається такими завданнями, як: збільшення обігу оборотних активів; формування достатнього обсягу оборотного капіталу,

що застосовується в операційному процесі; поліпшення ефективності структури оборотних активів; збільшення ліквідності, конкурентоспроможності та платоспроможності підприємства.

Під системою управління оборотними активами необхідно усвідомлювати сукупність відокремлених, але пов'язаних між собою елементів, що забезпечують цілеспрямований вплив на об'єкт управління, шляхом реалізації функцій управління через використання комплексу методів управління з метою забезпечення належного рівня фінансової стійкості, платоспроможності та ліквідності підприємства [1, с. 32-36].

Тому ми вважаємо, що систему управління оборотними активами можна визначити як систему цілеспрямованих та узгоджених взаємозв'язків між суб'єктом та об'єктом управління шляхом реалізації функцій управління із використання сформованих методів, засобів, механізмів і фінансово-економічних інструментів аналізу, дослідження, перетворення пов'язаних між собою процесів розподілу, формування, використання, контролю оборотних активів і джерел їх фінансування за обсягом, структурою та складом за умови врахування внутрішніх та зовнішніх загроз та з метою підвищення рівня фінансової стійкості. Об'єктом управління в різний час у різному співвідношенні є товарні запаси у процесі формування, реалізації та зберігання, кредити, грошові залишки, дебіторська заборгованість, а також економічні відносини. З розвитком фінансового ринку та подальшою стабілізацією економіки виникає можливість раціонального використання тимчасово вільних грошових коштів підприємств, зокрема: вкладення їх в прибуткові інструменти фінансового ринку. Суб'єктами управління оборотними активами на підприємствах є загальні збори засновників, правління, фінансові і комерційні підрозділи, а також персонал суб'єктів підприємництва, що використовують специфічні методи цілеспрямованого впливу на оборотні активи [2, с. 40-44].

Варто наголосити, що управління оборотними активами, включає стратегію і тактику управління. Стратегія – це загальний напрямок і спосіб використання засобів для досягнення поставленої мети. Стратегія, встановлюючи певні правила й обмеження, дозволяє сконцентрувати зусилля на тих рішеннях, що не суперечать обраному напрямку управлінської діяльності. Тактика управління – це конкретні прийоми і методи досягнення поставленої мети у певній ситуації та у певний момент часу. Завдання тактики управління – вибір найбільш оптимального рішення і способів його втілення в ситуації, яка склалася [3, с. 31-33].

Важливе значення в управлінні оборотними активами відіграють їхні етапи та функції. Управління оборотними активами підприємства в сучасних умовах господарювання здійснюється за такими етапами: 1) аналіз оборотних активів підприємства у попередньому періоді; 2) вибір політики формування обо-

ротних активів підприємства; 3) оптимізація об'єму оборотних активів; 4) оптимізація співвідношення постійної і змінної частин оборотних активів; 5) забезпечення необхідної ліквідності оборотних активів; 6) забезпечення необхідної рентабельності оборотних активів; 7) вибір форм і джерел фінансування оборотних активів.

До основних функцій управління оборотними активами можна віднести такі (схема 1).

Схема 1. Основні функції управління оборотними активами

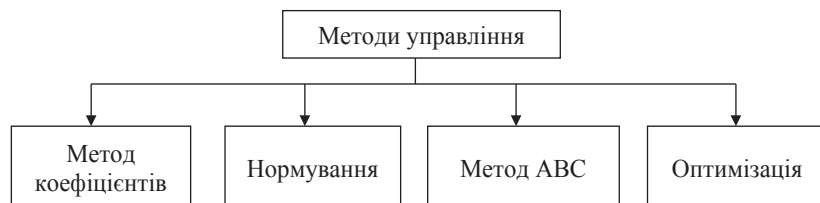

Схема 2. Методи управління оборотними активами у практиці зарубіжних та вітчизняних підприємств

Реалізація процесу управління оборотними активами пов'язана з принципами та функціями, здійснення яких забезпечить реалізацію поставленої мети і завдань (табл. 1) [4, с. 271-274].

У практиці зарубіжних та вітчизняних підприємств застосовують різні методи управління оборотними активами (схема 2).

Коефіцієнтний метод – це метод, за допомогою якого розраховують показники, що характеризують стан оборотного капіталу, а також стан джерел формування оборотного капіталу та ефективність його використання.

Методи нормування, що можуть бути використані лише для оборотних виробничих фондів, готової продукції на складі, а також відвантаженої продукції, на яку розрахункові документи не здані в банк. Нормування оборотних активів підприємств – це визначення потреби в оборотних коштах, що залежить від різних факторів: організації процесу виробництва, умов постачання товарно-матеріальних цінностей та умов реалізації готової продукції.

Метод ABC – метод, згідно з яким усю номенклатуру запасів, що використовують на виробництві, залежно від їхньої цінності, поділяють на 3 категорії. Група А – запаси, які є найціннішими з погляду їхньої вартості, але використовуються у незначних кількостях; група В – запаси із середньою вартістю і середньою кількістю їх використання у виробничому процесі; група С – різноманітний асортимент запасів, які одночасно є незначними з погляду їхньої вартості у грошовому вираженні.

ABC-аналіз незалежно від сфери його застосування (виробничі підприємства, торгової оптові або роздрібні підприємства) проводиться у такій послідовності:

1. Вибір об'єкта аналізу. Можлива деталізація напрямів аналізу за каналами збуту, ринкових сегментах.
2. Визначення параметра, за яким буде проводитися аналіз об'єкта.
3. Складання рейтингового списку об'єктів за зниженням значущості параметра

Таблиця 1

Принципи управління оборотними активами

№	Ознаки	Характеристика принципів управління оборотними активами
1.	Принцип взаємопов'язаності	Управління оборотними активами відбувається у межах загальної системи управління фінансами підприємств, оскільки будь-яке управлінське рішення впливає на ефективність діяльності підприємств.
2.	Принцип своєчасності	Кожне управлінське рішення щодо використання та формування складової оборотних активів має прийматися на основі отримання оперативної достовірної інформації та своєчасно.
3.	Принцип координації	Спрямований на досягнення узгодженості управлінських рішень у сфері оборотних активів з рішеннями щодо поточних зобов'язань.
4.	Принцип безперервності	Управління оборотними активами розглядається як постійний процес, який забезпечує прийняття ряду управлінських рішень, що впливають на ліквідність, конкурентоспроможність та платоспроможність підприємства.
5.	Принцип оптимальності	Управлінське рішення направляється на знаходження оптимального розміру обсягів оборотних активів та усіх їхніх складових.
6.	Принцип раціональності	Усі складові оборотних активів повинні бути раціонально розміщені між стадіями відтворювального процесу підприємства.

(угорі розташовуються товари, що приносять найбільшу частку обороту; внизу списку – ті, що приносять найменшу).

4. Визначення груп А, В і С.

З метою оптимізації запасів на практиці поряд із цим методом використовують метод XYZ, який поділяє сировину (матеріали) на 3 класи, залежно від рівномірності їхнього споживання у виробництві.

XYZ-аналіз проводиться у такій послідовності:

1. Визначення об'єкта аналізу: клієнт, постачальник, товарна група, номенклатурна одиниця тощо.

2. Визначення параметра, за яким буде проводитися аналіз об'єкта.

3. Визначення періоду та кількості періодів, за якими буде проводитися аналіз: тиждень, декада, місяць, квартал, півріччя, рік.

У класичному варіанті XYZ-аналізу при оптимізації асортименту товарів до категорії X відносять товари, що характеризуються стабільною величиною продажів, незначними коливаннями в їхньому продажі і високою точністю прогнозу. Значення коефіцієнта варіації знаходиться в інтервалі від 0 до 10%. Категорія Y – товари, що характеризуються деякими коливаннями потреби в них (наприклад, сезонними) і середніми можливостями їхнього прогнозування. Значення коефіцієнта варіації – від 10 до 25%. Категорія Z – товари, продаж яких нерегулярний і погано передбачуваний, точність прогнозування невисока. Значення коефіцієнта варіації – понад 25% [5, с. 252-257].

Розглянемо основні етапи розроблення системи управління оборотними активами підприємства:

I. Аналіз оборотних активів підприємства у попередньому періоді:

- 1) динаміка, темп зростання і приросту, порівняння обсягів;
- 2) динаміка структури основних видів оборотних активів;
- 3) тривалість і структура основних видів оборотних активів;
- 4) рентабельність та інтегральний показник ранжування;
- 5) склад основних джерел фінансування.

II. Визначення принципових підходів щодо формування оборотних активів:

- консервативний підхід;
- помірний підхід;
- агресивний підхід.

III. Оптимізація обсягу оборотних активів:

- 1) визначення раціональної структури оборотних активів;
- 2) оптимізація обсягу окремих видів оборотних активів;
- 3) розрахунок розміру оборотних активів.

IV. Оптимізація постійної та змінної частин оборотних активів:

- 1) графік середньої сезонної хвилі;
- 2) коефіцієнти мінімального і максимального рівнів;
- 3) сума постійної частини оборотних активів;
- 4) максимальна та середня сума змінної частини.

V. Забезпечення необхідної ліквідності оборотних активів: визначення частини оборотних активів у формі коштів, високо- і середньоліквідних активів.

VI. Забезпечення підвищення рентабельності оборотних активів: забезпечення своєчасного використання тимчасово вільного залишку грошових активів.

VII. Забезпечення мінімізації втрат оборотних активів у процесі їх використання: мінімізація ризику втрат, особливо в інфляційних умовах.

VIII. Оптимізація структури джерел фінансування оборотних активів:

- підсистема управління запасами ТМЦ;
- підсистема управління дебіторською заборгованістю та формування кредитної політики;
- підсистема управління грошовими активами [6, с. 193-195].

Процес створення ефективної системи управління оборотними активами на підприємствах здійснюється шляхом виконання визначених цілей (схема 3).

Виділяють зовнішні (опосередкованого впливу) і внутрішні (безпосереднього впливу) чинники, що впливають на управління оборотними активами. До зовнішніх належать: конкурентне середовище, ступінь розвитку фінансового ринку, законодавча база регулювання, нецінові детермінанти попиту, відносини з контрагентами, до внутрішніх – виробнича технологія підприємства, облікова політика підприємства, кваліфікація фінансових менеджерів, організаційна структура підприємства, стратегічні цілі підприємства.

На основі аналізу економічної сутності кожної складової оборотних активів та урахування зарубіжного і вітчизняного досвіду запропоновано такі напрями управління оборотними активами вітчизняних підприємств:

- управління грошовими коштами та поточними фінансовими;
- управління грошовими потоками;
- управління запасами;
- управління дебіторською заборгованістю;
- управління залишками грошових коштів та поточними фінансовими.

На нашу думку, для здійснення ефективного управління оборотними активами підприємства необхідно здійснити такі заходи:

- 1) оптимізувати розмір грошових коштів через постійний контроль за розміром оборотних активів у грошовій, абсолютно ліквідній формі, а також через підтримання відповідної частини високоліквідних активів у формі поточних фінансових інвестицій та інших активів, які у разі необхідності можуть швидко перетворитися на грошові кошти, що дає можливість підтримувати платоспроможність підприємства на належному рівні;
- 2) оптимізувати структуру і склад оборотних активів за допомогою прискорення оборотності оборотних активів у цілому та окремих їхніх елементів;
- 3) оптимізувати структуру товарів шляхом зменшення випуску товарів із низькою рентабельністю та збільшити

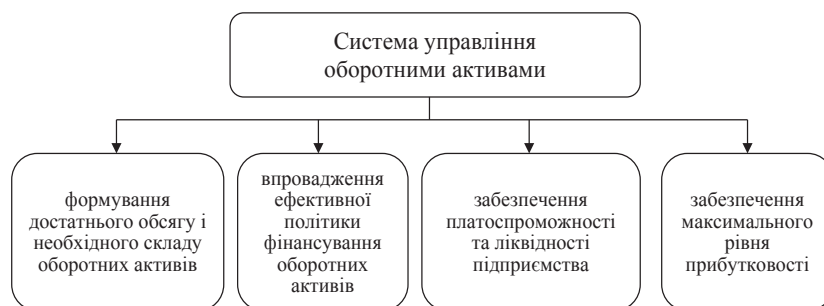

Схема 3. Ефективна система управління оборотними активами підприємств

випуск товарів, що мають позитивну рентабельність та хороший рівень попиту;

4) оптимізувати запаси підприємства шляхом оцінки загальної потреби в сировині на плановий період, періодичного уточнення оптимальної партії замовлення сировини, регулярного контролю умов зберігання запасів;

5) оптимізувати рівень дебіторської заборгованості шляхом проведення контролю за станом розрахунків з дебіторами, оцінки платоспроможності та ділової репутації дебіторів, страхування ризиків тощо;

6) скоротити тривалість фінансового циклу шляхом прискорення обороту виробничих запасів та дебіторської заборгованості і некритичного уповільнення оборотності кредиторської заборгованості підприємства постачальникам;

7) підвищити рентабельність підприємства шляхом своєчасного використання тимчасово вільних залишків грошових активів для формування ефективного портфеля поточних фінансових інвестицій [7, с. 230-239].

Висновки і пропозиції. Отже, процес управління активами підприємства відіграє важливу роль у діяльності підприємства, оскільки саме від прийняття ефективних управлінських рішень керівництва стосовно активів підприємства залежить подальша фінансова діяльність, конкурентоспроможність, платоспроможність підприємства. Обґрунтовані теоретичні аспекти, щодо характеристики управління оборотними активами підприємств будуть використані у подальших дослідженнях. Одночасно одним із найважливіших чинників стабілізації економіки є раціональне використання оборотних активів на підприємствах, покращення його використання за умови врахування чинників зовнішнього і внутрішнього середовища.

Література:

1. Баранова В.Г. Теоретичні засади управління оборотним капіталом / В.Г. Баранова, С.М. Гоцуляк // Вісник соціально-економічних досліджень. – Одеса : ОДЕУ, 2008. – № 30. – С. 32-36.
2. Бодаренко О.С. Методологічні основи управління оборотними активами підприємств / О.С. Бодаренко // Інвестиції практика та досвід. – 2008. – № 4. – С. 40-44.
3. Брушко Г.В. Методологічні основи управління оборот-

ними активами [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://archive.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/knp/179_31-33.pdf.

4. Кодацький В.П. Шляхи ефективного управління оборотними активами промислових підприємств // Актуальні проблеми економіки. – 2010. – № 4. – С. 271-274.
5. Яшук Д.Л. Дослідження методології управління оборотними активами підприємств в умовах кризи [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://archive.nbu.gov.ua/portal/natural/Vetp/2010_32/10ydlsof.pdf.
6. Філатова З.В., Ротанова А.Г. Напрямки формування системи управління оборотними активами підприємства [Текст] // Проблеми підвищення ефективності інфраструктури. – Збірник наукових праць : Випуск 29. – Київ : НАУ, 2011. – 330 с.
7. Чобіток В.І., Пятилокотова К.С. Управління оборотними активами підприємства: теоретичний аспект [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://archive.nbu.gov.ua/portal/natural/Vetp/2013_41/13cvieic.pdf.

Швец Ю.А., Скворцова А.В. Управление оборотными активами предприятий

Аннотация. Статья посвящена исследованию процесса управления оборотными активами предприятий в современных условиях хозяйствования. Обоснована сущность понятия, определены основные составляющие элементы управления активами и основные факторы, влияющие на их формирование.

Ключевые слова: оборотные активы, управление, активы, стратегия, тактика, коэффициентный метод, метод ABC, функции управления оборотными активами.

Shvets Y.O., Skvortsova A.V. Management of circulating assets of enterprises

Summary. The article is sanctified to research of process of management of circulating assets of enterprises in the modern terms of manage. Essence of concept is reasonable, basic component custom assets controls and basic factors that influence on their forming are certain.

Keywords: circulating assets, managements, assets, strategy, tactics, coefficient method, method of ABC, functions of management of circulating assets.